

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-35>

УДК 657.422.1:338.43

Свиноус Іван Вікторович

доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>

Туржанський Віталій Анатолійович

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та фінансів,
Університет економіки і підприємництва
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7920-8389>

Желавська Наталія Вікторівна

старший викладач кафедри економіки і менеджменту,
Університет економіки і підприємництва
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5305-2460>

Нянько Людмила Юрївна

старший викладач кафедри обліку та фінансів,
Університет економіки і підприємництва
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0763-487X>

Svynous Ivan

BilaTserkva National Agrarian University

Turzhanskyi Vitalii, Zhelavska Natalia, Nianko Liudmyla

University of Economics and Entrepreneurship

**УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ КРЕДИТАМИ
АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА:
ОБЛІКОВИЙ ТА ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ**

**MANAGEMENT OF BANK LOANS
OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE:
ACCOUNTING AND FINANCIAL-ANALYTICAL ASPECT**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних і методичних засад управління банківськими кредитами аграрних підприємств із урахуванням облікових та фінансово-аналітичних підходів. Розкрито сутність банківського кредиту як інструменту фінансування діяльності аграрних суб'єктів, визначено його роль у формуванні оборотного капіталу та підтриманні виробничого циклу. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення кредитування, зокрема положення Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про заставу» та «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Визначено особливості обліку коротко- і довгострокових кредитів, відображення відсотків і застави майна. Обґрунтовано роль облікової політики у формуванні достовірної інформації про кредитні ресурси та фінансові ризики. Запропоновано напрями вдосконалення управління кредитами – стратегічне планування, цифровий моніторинг ризиків і поєднання банківського фінансування з державними гарантіями для підвищення доступності кредитів аграрним виробникам.

Ключові слова: банківське кредитування, аграрне підприємство, облікова політика, фінансово-аналітичний аспект, кредитні ресурси, зобов'язання, державні гарантії, управління ризиками, позиковий капітал, фінансова стійкість.

Summary. The article is devoted to the study of theoretical, methodological, and applied aspects of managing bank loans in agricultural enterprises, taking into account accounting and financial-analytical approaches. The essence of bank credit as a financial instrument ensuring the activities of agricultural sector entities is revealed, and its role in forming working capital and maintaining the production cycle of agricultural enterprises is defined. It is emphasized that under wartime economic conditions and during post-war recovery, the problem of effective

loan management becomes of strategic importance, as lending ensures production continuity and supports the implementation of investment programs. The paper examines the legal framework for bank lending, in particular the provisions of the Laws of Ukraine “On Banks and Banking Activity,” “On Pledge,” and “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine.” Special attention is paid to the requirements of national accounting standards (NP(S)BO) and International Financial Reporting Standards (IFRS) regarding the presentation of loan transactions in financial statements. The features of accounting for short-term and long-term loans, interest accrual on borrowed funds, and recording of collateralized obligations by property, machinery, or future harvests are specified. The role of accounting policy in ensuring reliable information on credit resources, the structure of debt obligations, and financial risks is substantiated. The study focuses on the financial and analytical aspects of credit management: it identifies indicators for assessing the efficiency of borrowed capital utilization, ways to optimize credit burden, and directions for strengthening financial stability. The importance of analytical tools for controlling the timeliness of debt repayment, planning cash flows, and maintaining a balance between own and borrowed funds is highlighted. It is substantiated that integrating bank financing with state guarantee mechanisms and interest rate compensation programs is a key condition for improving access to credit resources for small and medium-sized agricultural producers, which aligns with OECD recommendations on sustainable agricultural finance. The article summarizes proposals for improving the management of bank loans in agricultural enterprises, including the development of a strategic loan planning system, enhancement of internal control and accounting procedures, implementation of digital tools for monitoring credit risks, and ensuring financial transparency. The results obtained have practical significance for improving financial management in agricultural enterprises and for forming an effective policy of managing borrowed capital.

Keywords: bank lending, agricultural enterprise, accounting policy, financial and analytical aspect, credit resources, liabilities, state guarantees, risk management, borrowed capital, financial stability.

Постановка проблеми. Аграрний сектор України відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави та формуванні експортного потенціалу на світових ринках. Проте його розвиток значною мірою залежить від наявності фінансових ресурсів, які дають змогу підприємствам своєчасно здійснювати сезонні роботи, впроваджувати інновації, оновлювати технічну базу та адаптуватися до нових викликів глобального і національного характеру. Специфіка аграрного виробництва – сезонність, тривалий операційний цикл, залежність від природно-кліматичних умов і високий рівень ризиків – формує виразну потребу у зовнішньому фінансуванні, серед якого провідне місце посідає банківське кредитування.

Кредитування в аграрному бізнесі виступає важливим інструментом підтримки ліквідності підприємств, а також стимулює їх інвестиційну активність. Саме завдяки банківським кредитам аграрії можуть забезпечувати безперервність виробничого процесу, закуповувати насіння, добрива, паливно-мастильні матеріали, проводити ремонт та оновлення техніки, здійснювати посівні й збиральні кампанії. У сучасних умовах, коли агросектор стикається із серйозними викликами – коливанням світових цін на агропродукцію, зміною клімату, воєнними діями та втратою частини виробничих потужностей, – значення банківських позик суттєво зростає.

Ефективне управління банківськими кредитами є ключовою умовою збереження фінансової стійкості аграрних підприємств. Воно передбачає не лише раціональне залучення кредитних коштів, але й оптимізацію структури кредитного портфеля, контроль боргового навантаження, забезпечення прозорого бухгалтерського обліку

та проведення фінансово-аналітичної оцінки платоспроможності. Важливим аспектом є також врахування нормативно-правових вимог – національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності, законодавчих обмежень та державних програм підтримки кредитування агробізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях питання банківського кредитування аграрних підприємств розглядаються крізь призму фінансових, організаційних та облікових аспектів. Левандівський О., Баланюк І. [3] акцентують на ролі кредитної політики та облікових процедур у забезпеченні ефективного використання позикових коштів землекористувачами. Савич В. і Левандівський О. [4] досліджують функціонування фінансових інституцій у системі іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників. Збарський В. [5] та Чигрин О. і Івахненко О. [6] аналізують проблеми доступності банківських кредитів, підкреслюючи потребу в державних гарантіях і зниженні фінансових ризиків. Зарубіжні дослідники (Bostock J., Lane A., Hough C.) наголошують на значенні інтеграції банківського фінансування з державними програмами підтримки для підвищення стійкості аграрного сектору [7].

Метою статті є розкриття теоретико-методологічних засад управління банківськими кредитами в агробізнесі, аналіз облікових і фінансово-аналітичних аспектів кредитування, окреслення ризиків та вироблення практичних рекомендацій щодо оптимізації кредитного портфеля з урахуванням українського законодавства й європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський кредит є однією з основних форм

руху позичкового капіталу, за якої фінансова установа надає клієнту певну суму коштів на визначених умовах – строковості, повернення, цільового використання, забезпеченості та платності. У Законі України «Про банки і банківську діяльність» (ст. 2) кредит визначено як зобов'язання банку надати позичальнику кошти або гарантії в обмін на обов'язок боржника повернути їх із відсотками та іншими належними платежами [1]. Тобто кредитні відносини передбачають надання фінансових ресурсів у теперішньому часі з подальшим їх поверненням у майбутньому, включно з оплатою за користування.

Управління банківським кредитуванням ґрунтується на низці принципів, що забезпечують узгодження інтересів кредитора і позичальника. До таких належать строковість, поверненість, цільове використання, забезпеченість та платність. Особливої ваги в аграрному бізнесі набуває принцип строковості, оскільки своєчасне виконання зобов'язань формує позитивну кредитну історію і підвищує шанси отримати фінансування у майбутньому. Принцип забезпеченості реалізується через надання застави майна, техніки, врожаю чи земельних ділянок, що регулюється Законом України «Про заставу» [2]. Дотримання зазначених принципів знижує кредитні ризики та сприяє фінансовій стійкості аграрних підприємств.

Потреба у кредитах для аграрного сектору зумовлена сезонними розривами між витратами і доходами. Протягом виробничого циклу підприємства несуть значні витрати на посів, добрива, паливо, догляд за культурами чи вирощування тварин, тоді як надходження коштів від реалізації продукції надходять лише після збору врожаю або продажу тваринницької продукції. Це породжує необхідність короткострокових кредитів для фінансування оборотного капіталу. Водночас розвиток підприємств вимагає значних інвестицій у техніку, обладнання, інфраструктуру, освоєння земель, що зумовлює попит на довгострокові інвестиційні кредити. Таким чином, банківські позики є важливим інструментом підтримки безперервності виробництва та розширення діяльності аграрних підприємств. Особливої актуальності вони набувають у період відбудови економіки після воєнних руйнувань. Зарубіжна практика засвідчує, що ефективність кредитної підтримки сільського господарства значно зростає за умови цільового використання кредитних коштів і належного страхування ризиків [3]. Отже, теоретичні засади управління кредитами аграрних підприємств інтегрують загальнофінансові положення про позичковий капітал, відсотки й ризики з урахуванням галузевої специфіки сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, потреба аграрного сектору у банківських кредитах є об'єктивною та зумовлена як виробничими особливостями, так і сучасними

економічними викликами. Сезонність виробництва, інвестиційна залежність від технічного переоснащення та зростання ризиків (цінових, кліматичних, воєнних) роблять кредитний механізм одним із ключових інструментів фінансової стабільності та розвитку агробізнесу. Водночас наявні диспропорції у доступності фінансування між великими агрохолдингами та дрібними фермерськими господарствами актуалізують необхідність удосконалення кредитного менеджменту.

Савич В.І., Левандівський О.Т. підкреслюють, що ефективність кредитної підтримки сільського господарства значною мірою залежить від поєднання фінансових інструментів із державними програмами стимулювання та системою аграрного страхування [4]. Так, Збарський В.К. акцентує на важливості прозорих механізмів оцінки кредитоспроможності та використання сучасних фінансових технологій у кредитуванні аграріїв [5]. За висновками Чигрин О.Ю., Івахненко О., доступність кредитних ресурсів для фермерських господарств може бути підвищена шляхом розвитку спеціалізованих кооперативних банків і кредитних спілок [6]. Зарубіжні дослідники вказують, що ключем до підвищення ефективності кредитування є інтеграція банківських позик із програмами державних гарантій і компенсації процентних ставок, що особливо актуально для малих і середніх агровиробників [7]. Таким чином, наукова думка сходиться на тому, що розвиток системи кредитування агробізнесу потребує поєднання банківських, кооперативних і державних інструментів, а також урахування галузевих ризиків і специфіки аграрного виробництва.

Облік банківських кредитів в аграрних підприємствах регулюється як національними, так і міжнародними нормами. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №996-XIV від 16.07.1999 р., усі підприємства повинні вести облік у відповідності до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, тоді як для певних категорій суб'єктів передбачене застосування міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [8]. Для відображення позикових коштів аграрні підприємства використовують, зокрема, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», що визначає підхід до класифікації зобов'язань, НП(С)БО 11 «Зобов'язання», яке регламентує порядок їх оцінки та розкриття інформації, і НП(С)БО 31 «Фінансові витрати», що регулює облік відсотків за кредитами. Великі компанії, які звітують за МСФЗ, керуються МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» та МСБО 23 «Витрати на позики». У разі участі у державних програмах здешевлення кредитів застосовуються спеціальні нормативні документи, наприклад, Постанова КМУ №28 від 24.01.2020 р. щодо програми «Доступні кредити 5-7-9%».

Первісне визнання кредиту здійснюється як залучене зобов'язання і відображається за справедливою вартістю отриманих коштів. Згідно з вимогами МСФЗ, така оцінка здійснюється з урахуванням прямих витрат на отримання кредиту. У національній практиці витрати на комісії можуть бути віднесені на витрати періоду, тоді як за МСФЗ вони капіталізуються у сумі зобов'язання з подальшою амортизацією. У випадку отримання пільгових кредитів без відсотків або за ставкою, нижчою за ринкову, міжнародні стандарти вимагають дисконтування – визначення теперішньої вартості майбутніх платежів. Різниця (вигода від нижчої ставки) визнається доходом у складі цільового фінансування, що регламентується МСБО 20 «Облік державних грантів та допомоги». У національній практиці підприємства малого й середнього бізнесу, як правило, відображають такі зобов'язання за номінальною вартістю без дисконтування.

Подальший облік кредитів передбачає їх оцінку за амортизованою собівартістю. Вимоги МСФЗ 9 передбачають використання методу ефективної ставки відсотка (EIR), що дозволяє рівномірно розподіляти витрати на позики протягом строку їх дії. В українській практиці дрібніші позичальники зазвичай застосовують спрощений підхід: нараховують проценти згідно з умовами договору і відносять їх до витрат періоду. При цьому основна сума боргу у балансі відображається з урахуванням амортизації, а також нарахованих, але не сплачених процентів.

Витрати на сплату процентів визнаються за принципом нарахування, незалежно від факту їх сплати. НП(С)БО 31 визначає, що всі відсоткові витрати слід відображати у складі витрат періоду, за винятком тих, що підлягають капіталізації. Капіталізація відсотків допускається лише у випадках, коли позикові кошти використовуються для створення кваліфікаційних активів (наприклад, будівництва складів, тваринницьких комплексів), що вимагають значного часу для виготовлення. У такому разі проценти включаються до первісної вартості активу до моменту його готовності до експлуатації.

Облік відсотків у сільськогосподарських підприємствах здійснюється на рахунку фінансових витрат (рах. 95 «Фінансові витрати»), паралельно з відображенням зобов'язань на рахунках позик. Своєчасна сплата процентів дозволяє включити їх до складу податкових витрат і зменшити базу оподаткування прибутку. Водночас прострочені відсотки не враховуються у податкових витратах і сплачуються за рахунок чистого прибутку підприємства. Це стимулює аграрні компанії суворо дотримуватися графіків платежів.

У випадку, коли кредит забезпечений сільськогосподарськими активами (техніка, врожай тощо), вони залишаються у складі активів балансу, але

інформація про заставу розкривається у примітках до фінансової звітності. Участь у державних програмах підтримки кредитування (наприклад, компенсація відсотків) обліковується залежно від механізму надання: як інший операційний дохід, зменшення витрат на відсотки чи як цільове фінансування з поетапним визнанням доходу. Відповідно до вимог НП(С)БО 1 та МСФЗ 7, у примітках до фінансової звітності підприємство повинно розкривати всю інформацію щодо залучених кредитів: суми, строки погашення, відсоткові ставки, забезпечення та можливі порушення умов.

Отже, облікові аспекти управління кредитами полягають у правильному визнанні, оцінці та відображенні всіх кредитних операцій – від моменту отримання позики до її повного погашення. Коректність обліку забезпечує достовірне відображення фінансових зобов'язань і витрат на їх обслуговування, що є основою для об'єктивного аналізу боргового навантаження та прийняття ефективних управлінських рішень.

Фінансово-аналітичний аспект управління кредитами безпосередньо пов'язаний з оцінкою здатності підприємства своєчасно та в повному обсязі обслуговувати свої зобов'язання, тобто з визначенням його кредитоспроможності. Під кредитоспроможністю розуміють такий фінансовий стан суб'єкта господарювання, який забезпечує гарантоване повернення залучених кредитів і сплату відсотків у визначені строки. Приймаючи рішення про надання позики аграрним підприємствам, банки аналізують фінансову звітність і низку ключових показників діяльності. Самі підприємства також мають постійно відстежувати параметри боргового навантаження, ліквідності та прибутковості, щоб своєчасно виявляти ризики та підтримувати фінансову стабільність.

Комплексна оцінка кредитоспроможності здійснюється за допомогою системи коефіцієнтів, які відображають різні аспекти діяльності. До них належать, зокрема, показники ліквідності та платоспроможності, що демонструють здатність підприємства погашати короткострокові борги. Найбільш поширеним є коефіцієнт загальної ліквідності (покриття), який визначається як співвідношення оборотних активів до поточних зобов'язань; його нормативне значення має становити 1,0–1,5. Додатково використовуються коефіцієнти швидкої та абсолютної ліквідності, що дозволяють оцінити реальні можливості підприємства уникнути прострочень за найближчими зобов'язаннями.

Важливим елементом аналізу є також показники боргового навантаження, що характеризують структуру капіталу та рівень фінансової залежності. Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) показує частку власного капіталу в активах, і чим він вищий, тим стійкіше фінан-

сове становище підприємства. Доповнює його коефіцієнт фінансового левериджу (співвідношення зобов'язань до власного капіталу). Надмірна залежність від позикових коштів сигналізує про ризики неплатоспроможності. Особливе значення має показник покриття відсотків (interest coverage ratio), який відображає, у скільки разів прибуток до сплати відсотків (EBIT) перевищує витрати на їх обслуговування. Якщо його значення нижче 1,5–2, це свідчить про труднощі у виконанні боргових зобов'язань.

Не менш важливими є показники рентабельності – рентабельність продажу, активів (ROA) та власного капіталу (ROE). Вони демонструють здатність підприємства генерувати прибуток і, відповідно, створювати джерело для погашення кредитів. Низькі значення рентабельності сигнализують банкам про підвищені ризики навіть за відносно прийнятних показників ліквідності. Оцінюються також коефіцієнти ділової активності: оборотність запасів, період погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, динаміка витрат і доходів. Високий рівень простроченої дебіторки чи кредиторки може свідчити про проблеми з рухом грошових потоків.

Крім кількісних параметрів, банки враховують і якісні характеристики. До них відносять компетентність управлінської команди, досвід роботи з кредитами, конкурентні позиції підприємства на ринку, його залежність від сезонних коливань та погодних ризиків, а також участь у державних програмах підтримки. Репутація позичальника, прозорість діяльності та історія взаємодії з кредитними установами нерідко впливають на остаточне рішення щодо кредитування. За підсумками аналізу фінансових та нефінансових факторів кожен банк формує внутрішній рейтинг позичальника, що визначає доступність кредитів і умови їх надання.

Аграрні підприємства мають проводити регулярний моніторинг власних фінансових показників, зокрема розраховувати ключові коефіцієнти щоквартально й за підсумками року [9]. Важливим індикатором є коефіцієнт покриття боргу, який визначається як співвідношення грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми боргових виплат у найближчий період. Його значення не повинно бути нижчим за 1, бажано – 1,2–1,5. У практиці фінансового менеджменту використовуються й внутрішні обмеження: наприклад, частка зобов'язань у балансі не повинна перевищувати 60%, а витрати на обслуговування боргу – певної частки виручки. Якщо фактичні значення перевищують межі, підприємство має вживати заходів щодо зменшення боргового навантаження: обмежувати нові запозичення, залучати додатковий власний капітал, продавати малоефективні активи тощо.

Отже, фінансово-аналітичний аспект управління кредитами передбачає систематичний аналіз кредитоспроможності підприємства на основі як кількісних, так і якісних показників. Як наголошується у дослідженнях, саме поєднання показників ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності дозволяє сформувати об'єктивне уявлення про ризики й перспективи підприємства. Для менеджменту це означає необхідність активного управління цими показниками з метою збереження фінансової стійкості й підвищення привабливості для кредиторів.

Сільське господарство належить до найбільш ризикованих сфер кредитування, оскільки на його діяльність істотно впливають природно-кліматичні, ринкові та інституційні чинники. Природні ризики проявляються у формі посух, заморозків, паводків чи інших несприятливих явищ, які можуть знизити врожайність і поставити під загрозу своєчасне погашення кредитів; додатковим фактором ризику виступають епізоотії та захворювання тварин. Значну загрозу становлять і цінові коливання: оскільки аграрна продукція реалізується за ринковими цінами, їх падіння на 20–30% здатне зменшити доходи підприємства настільки, що вони не покриватимуть зобов'язання за кредитами. Проблемним залишається і питання застави: навіть після запуску ринку землі ліквідність окремих ділянок залишається низькою, тоді як товарні запаси з часом можуть втрачати вартість. Додатковими ризиками є управлінські прорахунки на рівні самого позичальника, пов'язані з нецільовим використанням кредитних коштів, помилками у плануванні руху грошових потоків чи порушенням строків платежів. Нарешті, нестабільність державної політики в агросекторі, інфляційні сплески, валютні коливання, висока облікова ставка НБУ, а також воєнні ризики (руйнування майна, мінування полів, проблеми з експортною логістикою) значно підвищують кредитні ризики та ускладнюють доступ аграріїв до фінансових ресурсів.

З огляду на підвищений ризиковий профіль галузі, банки і позичальники шукають шляхи мінімізації потенційних загроз. Одним із ключових механізмів є агрострахування, що передбачає захист посівів, поголів'я чи майна від природних і техногенних ризиків, а страхові виплати у разі настання страхового випадку можуть бути використані для погашення кредиту. Додатковим інструментом зниження ризиків виступає диверсифікація виробництва: поєднання кількох напрямів (рослинництво і тваринництво, різні культури, стійкі до посухи сорти) дозволяє компенсувати втрати в одному сегменті завдяки доходам з іншого. Для зменшення впливу цінових коливань аграрії застосовують форвардні контракти чи біржові інструменти хеджування, що забезпе-

чують стабільний рівень виручки й підвищують прогнозованість обслуговування боргу.

Важливу роль відіграють державні інституції, які створюють механізми гарантування та здешевлення кредитів. Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві бере на себе частину ризику неповернення позик малими та середніми виробниками, компенсуючи брак застави. Паралельно діють програми компенсації процентних ставок, серед яких особливе значення має програма «Доступні кредити 5-7-9%», що дозволяє аграріям отримувати фінансування під нижчу ставку завдяки державним субсидіям. Усе це підвищує ймовірність своєчасного виконання кредитних зобов'язань та знижує боргове навантаження на підприємства.

З боку самих позичальників ефективним способом управління ризиками є впровадження сучасних методів фінансового планування та контролю: складання щомісячних бюджетів руху коштів, прогнозування пікових періодів витрат і надходжень, а також контроль цільового використання залучених кредитних ресурсів. Якщо виникають труднощі з обслуговуванням боргу, важливим є своєчасний діалог з банком щодо реструктуризації чи відтермінування платежів, адже кредитні установи, як правило, зацікавлені у збереженні клієнта і поверненні коштів.

Таким чином, аграрний сектор характеризується вищим рівнем кредитних ризиків порівняно з іншими галузями, що зумовлює поширення короткострокових кредитних продуктів та консервативних підходів банків. Проте використання таких інструментів, як страхування, диверсифікація виробництва, державні гарантії та компенсації відсоткових ставок у поєднанні з належним фінансовим плануванням і дисциплінованим управлінням, дає змогу істотно знизити рівень ризику і підвищити доступність кредитів як для позичальників, так і для кредиторів.

Ефективне управління кредитним портфелем аграрного підприємства передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію структури позикових ресурсів, зниження вартості залучених коштів і забезпечення своєчасного виконання боргових зобов'язань. У цьому контексті першочерговим завданням є ретельне планування потреби в кредитах і обґрунтування кожного залучення. Формування річного фінансового плану з урахуванням сезонних касових розривів і потенційних джерел їх покриття дозволяє уникати надмірного боргового навантаження. Кожна позика має бути економічно виправданою, а для масштабних проєктів доцільно розробляти бізнес-плани й техніко-економічні обґрунтування, що водночас є позитивним сигналом для банківських установ.

Не менш важливим завданням є раціональне структурування кредитного портфеля. Короткострокові кредити варто спрямовувати на фінан-

сування оборотних витрат, тоді як довгострокові позики на інвестиційні проєкти з довготривалою віддачею. Порушення цієї логіки, зокрема фінансування інвестицій дорогими короткостроковими ресурсами чи залучення надлишкових довгострокових кредитів для разових потреб, призводить до зростання витрат і фінансових ризиків. Графік обслуговування позик доцільно узгоджувати з періодами надходження виручки, що забезпечує збалансований рух грошових потоків.

Фінансова дисципліна є основою довіри між банком і позичальником. Своєчасне виконання зобов'язань формує позитивну кредитну історію й підвищує шанси отримання нових позик на вигідних умовах. У разі виникнення непередбачених труднощів важливо заздалегідь повідомляти банк і погоджувати можливість реструктуризації, ніж доводити до прострочень.

Суттєве значення має й пошук пільгових кредитних можливостей. Використання державних програм підтримки («Доступні кредити 5-7-9%», механізми компенсації відсоткових ставок, регіональні програми здешевлення кредитів) та гарантій Фонду часткового гарантування кредитів дає змогу знизити вартість фінансування й підвищити доступність кредитних ресурсів для підприємств, особливо малих і середніх.

Важливим чинником зміцнення позицій позичальника є прозора та якісна бухгалтерська звітність. Своєчасне подання фінансових документів, впровадження автоматизованих систем обліку й оперативна підготовка аналітичної інформації створюють додаткові переваги у взаємодії з кредиторами.

Оцінка ефективності використання залучених коштів повинна стати обов'язковим елементом управління. Для кожної позики необхідно проводити аналіз результатів: наскільки виправдалися прогнози щодо рентабельності операцій чи окупності інвестицій. Такий контроль дозволяє вчасно виявити неефективність окремих кредитів і коригувати фінансову стратегію.

Збалансований підхід до боргового навантаження передбачає встановлення внутрішніх лімітів, наприклад, коефіцієнта $Debt/EBITDA$ чи коефіцієнта покриття відсотків, а також використання власних ресурсів через реінвестування прибутку для зменшення залежності від позик.

Нарешті, підвищення фінансової грамотності персоналу та залучення фахових консультантів сприяють ухваленню обґрунтованих рішень у сфері кредитного менеджменту. Консультації експертів з фінансового аналізу та навчання бухгалтерів і менеджерів сучасним підходам до обліку та ризик-менеджменту підвищують ефективність роботи з позиковими ресурсами.

Запровадження цих рекомендацій забезпечить підвищення ефективності використання банківських кредитів, сприятиме зменшенню ризиків,

зміцненню фінансової стійкості аграрних підприємств і покращенню їхніх відносин із банківським сектором. Досвід успішних агрокомпаній підтверджує, що грамотне управління кредитним портфелем є однією з ключових передумов стабільного розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів.

Висновки. Банківське кредитування є одним із ключових джерел фінансування аграрних підприємств. Ефективне управління кредитами потребує врахування галузевої специфіки, дотримання вимог облікових стандартів та постійного фінансового аналізу. Основу кредитних відносин у сільському господарстві становлять принципи строковості, повернення, цільового використання, забезпеченості та платності. Специфіка аграрного виробництва, зокрема сезонність і тривалий виробничий цикл, зумовлює поширення короткострокових кредитів. Водночас існують різні види кредитних продуктів – коротко-, середньо- та довгострокові, для оборотних і інвестиційних цілей, із різними формами забезпечення, що забезпечує гнучкість фінансування.

Обліковий аспект управління кредитами полягає у правильному їх відображенні у фінансовій звітності відповідно до національних стандартів і МСФЗ. Позики визнаються фінансовими зобов'язаннями, відсотки нараховуються за принципом нарахування, а за МСФЗ – за методом ефективної ставки. За певних умов можливе капіталізування фінансових витрат. Важливо також забезпечити розкриття у звітності інформації про борги й застави, що підвищує довіру кредиторів.

Фінансово-аналітичний аспект зосереджується на оцінці кредитоспроможності підприємства через аналіз коефіцієнтів ліквідності, авто-

номії, боргового навантаження та рентабельності. Регулярний моніторинг цих показників дозволяє виявляти проблемні тенденції та своєчасно коригувати фінансову політику. Високий рівень ризиків у сільському господарстві зумовлений як природними, так і ринковими та інституційними чинниками.

Зниження ризиків кредитування можливе завдяки агрострахуванню, державним програмам компенсації процентних ставок, гарантіям кредитів для малих фермерів та диверсифікації діяльності. Практичні рекомендації включають ретельне планування кредитних потреб, дотримання графіків платежів, використання пільгових програм, оптимізацію структури боргу й підвищення прозорості обліку. Дотримання чинного законодавства в обліковій, податковій та правовій сферах є обов'язковою умовою успішного кредитного менеджменту.

Отже, управління банківськими кредитами в аграрному секторі слід розглядати як багатогранний процес, що охоплює економічні, фінансові й правові аспекти. Його ефективна організація дає змогу підприємствам залучати необхідні ресурси для розвитку та модернізації, не підриваючи фінансової стійкості. В умовах інтеграції України у світові ринки й одночасного післявоєнного відновлення роль кредитного менеджменту стає особливо важливою. Подальше вдосконалення нормативної бази, активне впровадження міжнародних стандартів і міжнародна фінансова підтримка сприятимуть розвитку агробізнесу. Це, у свою чергу, забезпечить зростання сільського господарства, підвищить фінансову стабільність підприємств і зміцнить продовольчу безпеку країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.
2. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 № 2654-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642.
3. Левандівський О. Т., Черневий Ю. І., Баланюк І. Ф. Банківське кредитування в обліковій політиці землекористувачів аграрного сектору економіки України. *Інноваційна економіка*. 2022. №1. С. 5–11.
4. Савич В. І., Левандівський О. Т. Фінансові інституції в системі іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2012. Вип. 19. С. 19–25.
5. Збарський В. К. Особливості та проблеми кредитування аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 3. С. 155–160.
6. Чигрин О. Ю., Івахненко О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки України. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2020. Т. 64, № 3. С. 14–24.
7. Bostock J., Lane A., Hough C. *Financing Sustainable Agriculture: Bridging the Credit Gap for Small Farmers*. Paris : OECD Publishing, 2021. 64 p.
8. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №40. Ст. 365.
9. Левандівський О. Т. Банківське кредитування у відтворенні природних ресурсів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2011. Вип.7(1). С. 68–74.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). Zakon Ukrainy "Pro banky i bankivsku diialnist" No. 2121-III vid 7 hrudnia 2000 roku [Law of Ukraine "On Banks and Banking Activity" No. 2121-III of December 7, 2000]. Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine, no. 5–6, art. 30. (in Ukrainian)
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (1992). Zakon Ukrainy "Pro zastavu" No. 2654-XII vid 2 zhovtnia 1992 roku [Law of Ukraine "On Pledge" No. 2654-XII of October 2, 1992]. Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine, no. 47, art. 642. (in Ukrainian)
3. Levandivskiyi, O. T., Chernevyyi, Yu. I., Balaniuk, I. F., & Svyynous, I. V. (2022). Bankove kredytuvannia v oblikovii politytsi zemlekorystuvachiv ahrarnoho sektoru Ukrainy [Bank lending in the accounting policy of agricultural land users in Ukraine's agrarian sector]. *Innovative Economy*, is. 1, pp. 5–11. (in Ukrainian)
4. Savych, V. I., & Levandivskiyi, O. T. (2012). Finansovi instytutsii v systemi ipotechnoho kredytuvannia silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv [Financial institutions in the system of mortgage lending for agricultural producers]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia "Ekonomika" – Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Series "Economics"*, no. 19, pp. 19–25. (in Ukrainian)
5. Zbarskyi, V. K. (2014). Osoblyvosti ta problemy kredytuvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Features and problems of lending to the agrarian sector of Ukraine's economy]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (Ekonomichni nauky) – Collection of Scientific Papers of Tavria State Agrotechnological University (Economic Sciences)*, no. 3, pp. 155–160. (in Ukrainian)
6. Chygryn, O. Yu., & Ivakhnenko, O. (2020). Bankivske kredytuvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Bank lending to the agrarian sector of Ukraine's economy]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu – Halytskyi Economic Bulletin of Ternopil National Technical University*, vol. 64, no. 3, pp. 14–24. (in Ukrainian)
7. Bostock, J., Lane, A., & Hough, C. (2021). Financing sustainable agriculture: Bridging the credit gap for small farmers. Paris: OECD Publishing. (in Ukrainian)
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). Zakon Ukrainy "Pro bukhholderskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini" No. 996-XIV vid 16 lypnia 1999 roku [Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" No. 996-XIV of July 16, 1999]. Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine, no. 40, art. 365. (in Ukrainian)
9. Levandivskiyi, O. T. (2011). Bankivske kredytuvannia u vidtvorenni pryrodnykh resursiv [Bank lending in the reproduction of natural resources]. *Aktualni problemy rehionalnoho ekonomichnoho rozvytku – Actual Problems of Regional Economic Development*, vol. 7, no. 1, pp. 68–74. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 06.10.2025